

BỘ KẾ HOẠCH VÀ ĐẦU TƯ BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
VIỆN NGHIÊN CỨU QUẢN LÝ KINH TẾ TRUNG ƯƠNG

BÙI THÁI QUANG

**HOÀN THIỆN QUẢN LÝ TUÂN THỦ ĐỐI VỚI
DOANH NGHIỆP XUẤT KHẨU, NHẬP KHẨU
CỦA HẢI QUAN VIỆT NAM TRONG BỐI CẢNH
HỘI NHẬP KINH TẾ QUỐC TẾ**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

Hà Nội - Năm 2020

BỘ KẾ HOẠCH VÀ ĐẦU TƯ BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
VIỆN NGHIÊN CỨU QUẢN LÝ KINH TẾ TRUNG ƯƠNG

BÙI THÁI QUANG

**HOÀN THIỆN QUẢN LÝ TUÂN THỦ ĐỐI VỚI
DOANH NGHIỆP XUẤT KHẨU, NHẬP KHẨU
CỦA HẢI QUAN VIỆT NAM TRONG BỐI CẢNH
HỘI NHẬP KINH TẾ QUỐC TẾ**

Ngành: Quản lý kinh tế

Mã số: 9.31.01.10

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC

- 1. TS. Nguyễn Đình Cung**
- 2. PGS.TS. Hoàng Trần Hậu**

Hà Nội - Năm 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan: Đề tài Luận án tiến sĩ kinh tế “Hoàn thiện quản lý thuế đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam trong bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế” là công trình nghiên cứu hoàn toàn của riêng cá nhân tôi. Các số liệu, dữ liệu, kết quả nghiên cứu nêu trong Luận án này là trung thực, có nguồn gốc rõ ràng và được trích dẫn đầy đủ theo quy định.

TÁC GIẢ LUẬN ÁN

Bùi Thái Quang

LỜI CẢM ƠN

Trước tiên, Tác giả cũng xin được gửi lời cảm ơn trân trọng nhất tới Ban lãnh đạo Viện Nghiên cứu quản lý kinh tế Trung ương, Hội đồng Đào tạo, Trung tâm tư vấn, đào tạo và thông tin tư liệu, các thầy cô giáo, giảng viên đã truyền thụ rất nhiều kiến thức và tạo điều kiện cho cá nhân tác giả trong quá trình học tập và nghiên cứu trong suốt hơn 5 năm qua.

Tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới hai Thầy hướng dẫn, TS. Nguyễn Đình Cung và PGS. TS. Hoàng Trần Hậu, với sự hướng dẫn, chỉ bảo tận tình về khoa học, nội dung luận án và sự động viên, giám sát, góp ý đầy trí tuệ, sâu sắc và nhiệt tình cho tác giả trong quá trình nghiên cứu và hoàn thiện Luận án.

Tác giả xin ghi nhớ công ơn sinh thành của bố mẹ, các con trai trong gia đình động viên hỗ trợ, giúp đỡ; đặc biệt xin cảm ơn PGS.TS.Trần Công Sách, ThS.Vũ Đức Thăng người em kết nghĩa, tập thể lãnh đạo và cán bộ, công chức Cục Quản lý rủi ro - Tổng cục Hải quan, các đồng chí, đồng nghiệp nơi công tác và các Chi cục Hải quan trong ngành hải quan, ngành Tài chính đã giúp đỡ, động viên khích lệ, đóng góp ý kiến vào nội dung luận án, cảm ơn Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam, cộng đồng, các hiệp hội doanh nghiệp đã giúp đỡ trong quá trình khảo sát thu thập dữ liệu phục vụ Luận án này.

Để luận án thành công, tác giả cũng xin gửi lời trân trọng cảm ơn tới tất cả các cá nhân và tổ chức liên quan trong quá trình nghiên cứu xây dựng nội dung và thực hiện để hoàn thành luận án này.

Xin trân trọng cảm ơn!

MỤC LỤC

DANH MỤC CÁC CỤM TỪ VIẾT TẮT TIẾNG VIỆT	i
DANH MỤC CÁC CỤM TỪ VIẾT TẮT TIẾNG ANH	ii
DANH MỤC CÁC BẢNG	iii
DANH MỤC CÁC SƠ ĐỒ	iii
DANH MỤC CÁC BIỂU ĐỒ	iv
DANH MỤC CÁC HÌNH VẼ	v
MỞ ĐẦU	1
Chương 1. TỔNG QUAN CÁC NGHIÊN CỨU VỀ QUẢN LÝ TUÂN THỦ ĐỐI VỚI DOANH NGHIỆP XUẤT KHẨU, NHẬP KHẨU CỦA CƠ QUAN HẢI QUAN	5
1.1. Tổng quan các công trình nghiên cứu đã công bố liên quan đến quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của cơ quan hải quan.....	5
1.1.1. Tổng quan các công trình nghiên cứu đã được công bố ở nước ngoài.....	5
1.1.2. Tổng quan các công trình nghiên cứu đã được công bố ở trong nước	9
1.1.3. Những vấn đề thuộc đề tài luận án chưa được các công trình đã công bố nghiên cứu, giải quyết (khoảng trống nghiên cứu).....	11
1.1.4. Những vấn đề luận án sẽ tập trung nghiên cứu giải quyết	12
1.2. Phương hướng giải quyết các vấn đề nghiên cứu của luận án	13
1.2.1. Mục tiêu và câu hỏi nghiên cứu của đề tài luận án.....	13
1.2.2. Đối tượng nghiên cứu và phạm vi nghiên cứu của đề tài luận án	14
1.2.3. Cách tiếp cận và phương pháp nghiên cứu.....	15
Chương 2. NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CƠ BẢN VỀ QUẢN LÝ TUÂN THỦ ĐỐI VỚI DOANH NGHIỆP XUẤT NHẬP KHẨU CỦA HẢI QUAN TRONG BỐI CẢNH HỘI NHẬP KINH TẾ QUỐC TẾ	18
2.1. Lý thuyết chung về tuân thủ pháp luật của doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu hàng hóa	18
2.1.1. Khái quát về doanh nghiệp hoạt động xuất khẩu, nhập khẩu hàng hóa.....	18

2.1.2. Tuân thủ, tuân thủ pháp luật và mức độ tuân thủ của doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu hàng hóa	20
2.1.3. Đặc điểm, phạm vi và phân loại tuân thủ pháp luật đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu hàng hóa	21
2.2. Những vấn đề cơ bản về quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu hàng hóa của cơ quan hải quan	26
2.2.1. Khái niệm quản lý tuân thủ.....	26
2.2.2. Sự tiến triển từ quản lý rủi ro đến quản lý tuân thủ và mối quan hệ tương hỗ ..	28
2.2.3. Vai trò, đặc điểm của quản lý tuân thủ	30
2.2.4. Triết lý, mục tiêu, nguyên tắc quản lý tuân thủ	32
2.2.5. Nội dung quản lý tuân thủ	34
2.2.6. Quy trình quản lý tuân thủ.....	35
2.2.7. Phương pháp sử dụng trong quản lý tuân thủ.....	38
2.2.8. Tiêu chí và chỉ số tiêu chí trong quản lý tuân thủ	38
2.3. Các yếu tố ảnh hưởng đến quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của cơ quan hải quan.....	42
2.3.1. Hệ thống pháp luật đối với hoạt động xuất nhập khẩu hàng hóa	42
2.3.2. Chương trình quản lý rủi ro của cơ quan hải quan.....	45
2.3.3. Quy định quản lý hành chính trong lĩnh vực hải quan	46
2.3.4. Hạ tầng khoa học kỹ thuật và công nghệ thông tin	47
2.3.5. Các nhân tố hành vi, ý thức tự tuân thủ của người khai hải quan	47
2.3.6. Các nhân tố chủ thể quản lý là cơ quan hải quan và các cơ quan quản lý chuyên ngành khác.....	49
2.3.7. Nhân tố hội nhập kinh tế quốc tế ảnh hưởng đến quản lý tuân thủ.....	51
2.4. Kinh nghiệm quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của cơ quan hải quan một số nước trên thế giới và bài học cho Hải quan Việt Nam....	53
2.4.1. Kinh nghiệm quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của cơ quan hải quan một số nước.....	53

2.4.2. Một số bài học cho Hải quan Việt Nam về quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu từ kinh nghiệm nước ngoài..... 61

Chương 3. THỰC TRẠNG QUẢN LÝ TUÂN THỦ ĐỐI VỚI DOANH NGHIỆP XUẤT NHẬP KHẨU CỦA HẢI QUAN VIỆT NAM GIAI ĐOẠN 2015 – 2019 62

3.1. Khái quát tình hình hoạt động xuất nhập khẩu của các doanh nghiệp Việt Nam giai đoạn 2015 - 2019 62

3.2. Đánh giá các yếu tố ảnh hưởng đến thực tiễn hoạt động quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam giai đoạn 2015 - 2019 65

3.2.1. Thực trạng cơ sở pháp lý ảnh hưởng đến quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam 65

3.2.2. Thực trạng các yếu tố cốt lõi ảnh hưởng đến kết quả quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam giai đoạn 2015 - 2019.. 68

3.2.3. Phân tích thực trạng quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam giai đoạn 2015 - 2019 84

3.2.4. Kết quả chủ yếu của quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam giai đoạn 2015-2019 88

3.3. Đánh giá hoạt động quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam giai đoạn 2015 - 2019 94

3.3.1. Những thành công chủ yếu 94

3.3.2. Những hạn chế, bất cập lớn 94

3.3.3. Phân tích những nguyên nhân cơ bản..... 106

Chương 4. PHƯƠNG HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP HOÀN THIỆN QUẢN LÝ TUÂN THỦ ĐỐI VỚI DOANH NGHIỆP XUẤT KHẨU, NHẬP KHẨU CỦA HẢI QUAN VIỆT NAM TRONG BỐI CẢNH HỘI NHẬP KINH TẾ QUỐC TẾ ĐẾN NĂM 2025, TẦM NHÌN ĐẾN NĂM 2030 109

4.1. Bối cảnh và những thuận lợi, khó khăn trong quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam thời kỳ đến năm 2030 109

4.1.1. Bối cảnh thế giới và Việt Nam ảnh hưởng đến hoạt động xuất nhập khẩu và quản lý tuân thủ trong thời kỳ tới	109
4.1.2. Bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế	119
4.1.3. Những thuận lợi và khó khăn trong quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất nhập khẩu của Hải quan Việt Nam thời kỳ tới	123
4.2. Phương hướng hoàn thiện quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam đến năm 2025, tầm nhìn đến năm 2030	127
4.2.1. Mục tiêu hướng đến việc hoàn thiện quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam trong hội nhập kinh tế quốc tế	127
4.2.2. Quan điểm, nội dung chủ yếu hoàn thiện quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam trong hội nhập kinh tế quốc tế thời kỳ đến 2025, tầm nhìn đến 2030	129
4.3. Các giải pháp hoàn thiện quản lý tuân thủ đối với doanh nghiệp xuất khẩu, nhập khẩu của Hải quan Việt Nam đến năm 2025, tầm nhìn đến năm 2030	130
4.3.1. Giải pháp hoàn thiện hệ thống pháp lý quy định về quản lý tuân thủ	130
4.3.2. Giải pháp hoàn thiện kỹ thuật đánh giá tuân thủ	135
4.3.3. Giải pháp nâng cao chất lượng, hiệu quả thực thi quản lý tuân thủ	137
4.3.4. Giải pháp tăng cường hợp tác của Hải quan Việt Nam với các bên liên quan trong quản lý tuân thủ	143
4.3.5. Giải pháp phát triển hệ thống thông tin, cơ sở dữ liệu về tuân thủ pháp luật ..	147
4.3.6. Giải pháp đẩy mạnh, nâng cao chất lượng hoạt động chống gian lận thương mại, tăng cường kiểm tra, kiểm soát	147
KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ	148
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	151
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC CÔNG BỐ KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU LUẬN ÁN	162
PHỤ LỤC	163

DANH MỤC CÁC CỤM TỪ VIẾT TẮT TIẾNG VIỆT

Từ viết tắt	Cụm từ tiếng Việt
BTC	Bộ Tài chính
CBCC	Cán bộ, công chức
CBL	Chống buôn lậu
CMCN	Cách mạng Công nghiệp
CNTT	Công nghệ thông tin
CCHQ	Công chức hải quan
CQHQ	Cơ quan hải quan
CQQL	Cơ quan quản lý
DN	Doanh nghiệp
DNƯT	Doanh nghiệp ưu tiên
DGRR	Đánh giá rủi ro
DGTT	Đánh giá tuân thủ
DLTT	Đo lường tuân thủ
HĐH	Hiện đại hóa
HNKTQT	Hội nhập kinh tế quốc tế
HQ	Hải quan
HQĐT	Hải quan điện tử
HQVN	Hải quan Việt Nam
HSDN	Hồ sơ doanh nghiệp
HTTT	Hỗ trợ tuân thủ
KKTT	Khuyến khích tuân thủ
KS	Kiểm soát
KSHQ	Kiểm soát hải quan
KTCN	Kiểm tra chuyên ngành
KTSTQ	Kiểm tra sau thông quan
KT, GSHQ	Kiểm tra, giám sát hải quan
KT-XH	Kinh tế - Xã hội
MĐTT	Mức độ tuân thủ

MĐRR	Mức độ rủi ro
NKHQ	Người khai hải quan
NK	Nhập khẩu
NSNN	Ngân sách Nhà nước
PLHQ	Pháp luật hải quan
PLT	Pháp luật thuế
PTVT	Phương tiện vận tải
QC	Quá cảnh
QLCN	Quản lý chuyên ngành
QLHQ	Quản lý hải quan
QLNN	Quản lý nhà nước
QLRR	Quản lý rủi ro
QLTT	Quản lý tuân thủ
SHTT	Sở hữu trí tuệ
TCHQ	Tổng cục Hải quan
TMĐT	Thương mại điện tử
TN-TX	Tạm nhập - Tái xuất
TTHQ	Thủ tục hải quan
TTPL	Tuân thủ pháp luật
TTT	Tuân thủ thuế
TX-TN	Tạm xuất - Tái nhập
XK, NK	Xuất khẩu, Nhập khẩu
XNC	Xuất nhập cảnh
XNK	Xuất nhập khẩu
XK	Xuất khẩu